

Насьогодні відсутня єдина думка щодо сегментарного складу головної капсули комах. Складність визначення полягає у втраті сегментами, які ввійшли до головного відділу, своїх первинних меж. До складу голови входять акрон, як мінімум, п'ять сегментів: лабіальний, нижньощелепний, мандибулярний, інтеркалярний, перший антенальний.

Ключові слова: акрон, простоміум, епікраніальна капсула, щелепні придатки, дейтоцеребрум, тритоцеребрум, антени, преоральна частина, посторальна частина, целом, мезодерма.

SUMMARY

A. Deryzemlja. The comparative analysis of interpretation of the insects head capsule structure in modern edukational literature.

To the present tense single opinion absents in relation to segmentarnogo composition of head capsule of insects. Complication of determination gotes in connection with a loss segments, entering in a head department, the primary scopes. An acron and, at least, five segments enters in the complement of head: labial'nyy, nizhnechelyustnoy, mandibulyarnyy, interkalyarnyy, first antennal.

Key words: acron, prostomium, epikranial'naya capsule, jaw appendages, deytocerebrum, tritocerebrum, aerals, preoral'naya part, post-oral part, whole, mesoblast.

УДК 37(09)«18/19»:783

Ж. В. Колоскова

Кіровоградський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка

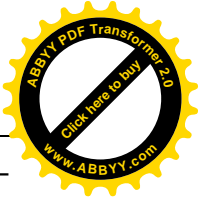
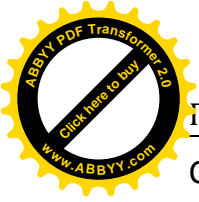
ЦЕРКОВНИЙ СПІВ ЯК ПРЕДМЕТ У СИСТЕМІ ЦЕРКОВНОЇ ОСВІТИ ЄЛИСАВЕТГРАДЩИНИ (кін. ХІХ – поч. ХХ ст.)

У статті проаналізовано навчальні програми, періодичні видання та матеріали з Державного архіву Кіровоградської області, досліджено розвиток церковного співу на підросійській території, зокрема в мережі церковних закладів освіти Єлисаветградщини.

Ключові слова: церковний спів, програма з церковного співу, церковнопарафіяльні школи.

Постановка проблеми. Зміни, які відбулись протягом останнього десятиріччя практично в усіх сферах суспільства, зумовили інтерес до культурно-просвітницької діяльності духовенства серед науковців, істориків, краєзнавців. Переосмислення ролі Церкви в культурному житті суспільства спонукає до ретельного дослідження педагогічної спадщини минулого, що може стати теоретичною підвалиною для створення сучасного цілісного ідеалу виховання.

Аналіз актуальних досліджень. Наприкінці ХІХ — на початку ХХ століття з'являються перші спроби узагальнення практичного педагогічного досвіду, що призвело до створення наукової теорії музичного навчання і виховання, яка знайшла початок свого розвитку у працях російських авторів — Б. Асаф'єва, Н. Брюсової, Д. Заріна, Д. Кабалевського, А. Карасьова, А. Маслова,

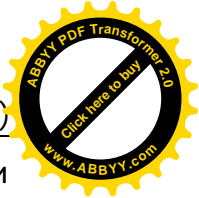
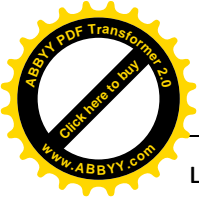

С. Миропольського, С. Смоленського, В. Шацької, Б. Яворського та українських — К. Квітки, Ф. Колеси, О. Кошиця, Д. Леонтовича, М. Лисенка, С. Людкевича, С. Сірополка, К. Стеценка та ін. У цьому напрямі цікаві праці І. Г. Ковровського, І. М. Петренка, О. О. Федорчук, Г. Г. Яковенко, Р. В. Яценко та ін., які досліджують діяльність церковнопарафіяльних шкіл з позиції сьогодення та праці О. В. Михайліченко, Є. В. Пляскіної, яких цікавить музичний спадок православної церкви зокрема. Особливий інтерес представляє велика праця А. А. Наумова та М. П. Рахманової «Церковное пение в пореформенной России в осмыслении современников», яка розглядає основні тенденції церковно-співацького життя наприкінці XIX – початку XX ст. На Єлисаветградщині, історичне минуле якої в нашому сьогоденні багато і плідно вивчається, проблема розвитку церковного співу досі залишалася без уваги і не була висвітлена.

Мета статті – дослідити особливості становлення церковного співу як предмету в системі освіти церковних навчальних закладів Єлисаветградщини.

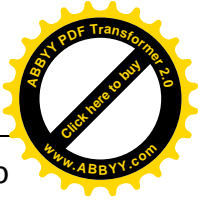
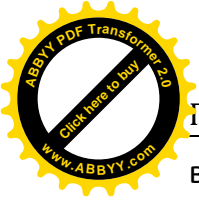
Виклад основного матеріалу. У православної церкви спів є складовою богослужіння: тексти цих піснеспівів містять основний зміст богословського учіння православної церкви, а музика надає йому емоційного забарвлення. Зрозуміло, що церква повинна була постійно закріплювати свій вплив в народній свідомості. З цією метою були створені церковнопарафіяльні школи, які повинні були стверджувати в народі православне учіння віри та християнської моралі та повідомляти початкові корисні знання. У Правилах 1884 року підкреслювалося, що парафіяльні школи нероздільні з церквою і повинні вселяти дітям любов до богослужіння, щоб відвідини церкви і участь в богослужінні зробилися навичкою і потребою дитячого серця. У недільні і святкові дні учні повинні були бути присутніми при богослужінні, і здатні брати участь у церковному читанні і співі. Щоденні навчальні заняття починалися і закінчувалися молитвою. Зрозуміло, що маючи на меті зберегти непохитність церковно-співочих навичок, церква мала піклуватися про підготовку виконавських кадрів, тому в матеріалах Помісного Собору 1917–1918 років: Про впорядкування церковного співу (Протокол № 4 от 21 сентября 1917 г.) йдеться, що є бажаним такий стан викладання церковного співу в початковій школі, при якому учні мали б змогу брати участь у всезагальному співі за церковними службами, а також мають бути відновлені антифонне виконання тих богослужбних співів, які за Статутом належить співати на дві сторони, і спів із канонархом.

Церковний спів у курсі парафіяльної школи справедливо вважався доповненням до Закону Божого і вивчався в такій мірі, наскільки він був пов'язаний з ходом служби. І. Петренко у своєму дослідженні пояснює це релігійним значенням церковного співу, тісним зв'язком із Законом Божим, адже по-суті один предмет продовжувався в іншому та сприянням розвитку інтелектуальних, емоційних, вольових сил особистості, що створювало реальну основу для її всебічного виховання. Р. Імамудінов у своїй статті «Молодежный

церковний хор» стверджує, що хоролий спів в храмі виконує не тільки богослужбну функцію, а і місіонерську, що включає в себе як соціально-дияконічну, так і просвітницьку діяльність. «Місіонерство, – пише він, – має подвійну направленість: внутрішню, то єсть воцерковлення поющеї молоді, и зовнішню, то єсть воцерковлення всіх остальных прихожан, молящихся на службе или слушающих хор» [3, 32–33]. Значення хоролого співу в храмі було глибоко розкрито одним з учасників Помістного Собору, дияконом В. П. Богословським, (протокол № 17 від 11 листопада 1917 року), який зазначав, що для хористів воно є немов школою Закону Божого та християнського богослужіння, а також школою слов'янської мови, розуміння якої необхідне для осягнення змісту Священного Писання. В. П. Богословський був переконаний, що хоролий спів у храмі має велике морально-виховне значення, тому що відволікає хориста від шкідливого для моралі проведення вільного часу та налаштовує душу до вищих духовних насолод

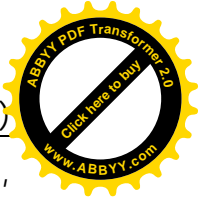
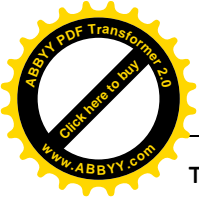
«Програма для церковнопарафіяльних шкіл» визначала предметне коло навчання церковного співу. Зазвичай в перший рік навчання починали з підготовчих голосових вправ і співу на одній ноті (з часом – на двох, трьох, чотирьох нотах) найпростіших церковних піснеспівів, знайомилися з квадратною нотою, написанням та назвами нот у цефалотному ключі, тривалостями нот. Упродовж першого року навчання учні вивчали всю літургію Святого Іоанна Златоустого. Протягом другого року навчання школярі знайомилися з найпростішими піснеспівами всеношного богослужіння, ірмосами недільними та пасхальними і тропарями дванадцятих свят. Якщо школа була однокласною, то навчання на цьому і закінчувалося. Якщо цей заклад був двокласним, то навчання за 1-й та 2-й рік проходили за програмою однокласної школи, а за 3-й рік вивчали: недільні стихіри на «Господі воззвах» усіх гласів Київського розспіву, Богородичні Догматики великого Знаменного розспіву, «Бог Господь» усіх гласів Грецького розспіву, «Ірмоси недільні» Знаменного розспіву, ірмоси дванадцятих свят (перших 6-ти) та величання Знаменного розспіву. Упродовж четвертого року навчання вивчали ірмоси дванадцятих свят (останніх 6-ти), задостойники Знаменного розспіву та недільні стихіри на «Господі воззвах» Знаменного розспіву [9, 485–487]. Методичні прийоми у парафіяльних, недільних школах та школах грамоти не відрізнялися професійними знахідками. У більшості, особливо на початку навчання, викладач навчав з голосу, спираючись на музичну пам'ять та слухові враження учнів. Такуючи, він співав спочатку сам-один перший вірш молитви, потім – з учнями, поступово переходив таким же чином співаючи до наступного вірша, а наостанок – виконував повністю всю молитву. У подальшому під час вивчення більш складних мелодій вчитель користувався прийомом заохочення: спочатку співав сам-один, а потім викликав повторити мелодію кращого з учнів, а після цього – іншого хориста тощо, поки не впевниться, що усі запам'ятали новий матеріал. Після цього

вивчене співали хором. Програма не рекомендувала вчителю швидко переходити до вивчення нових мелодій, а радила дати дітям засвоїти матеріал і виконувати ту ж мелодію, але за іншими піснеспівами. Це давало змогу дітям вільно ознайомитися з мелодією, набути чистоти інтонації, чіткості ритму і такту. Після цього, в разі повного засвоєння російського та слов'янського алфавіту, вчитель мав перейти до ознайомлення з нотами. Тобто ті ж вивчені на слух піснеспіви на означену мелодію він мав пройти вже за нотами. Отже, поступово мала бути вивчена майже вся літургія. За програмою, учні початкової школи не повинні були вільно читати ноти – завдання ставилися достатньо посильні: орієнтуватися в русі мелодії (пошабельний рух вгору – вниз, рух нотами через 1-2 щаблі) в межах трьох тетраходів. Вчителю наголошувалося, що він має дбати про культуру звукоутворення – діти в жодному разі не мали кричати чи «басити», а співати природним для їхнього віку тембром. В якості посібників викладачі використовували «Обиход церковный нотного пения», «Октоих нотного пения», «Ирмологий нотного пения», «Литургию Святого Иоанна Златоустого» С. Миропольського, «Руководство к практическому изучению древнего богослужебного пения» Потулова, «Сборник церковных песнопений Потулова», «Руководство к первоначальному изучению церковного пения по квадратной ноте» Соловйова. Метою курсу навчання церковному співу було закріплення учнів у церковно-молитовному почутті та приготування до свідомої участі у загальній молитві. Більш успішні учні мали брати участь у співі на кліросі. Оскільки партесний спів вважався певною розкішшю, в окремих церквах діти могли співати на двох кліросах: на одному – під керуванням наставника школи, на іншому – під наглядом дячка або паламаря.

Перші згадки про викладання церковного співу на Єлисаветградщині відносяться до 1755 року, коли в фортеці св. Єлисавети була відкрита перша церква, настоятелем якої став Іоанн Орловський, а причт при ньому складався з 13 осіб, один з яких (старший дякон) мав навчати солдатських дітей читанню та партесному співу і за це отримувати 120 крб. на рік.

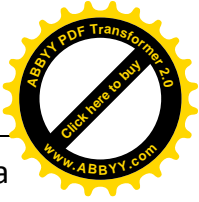
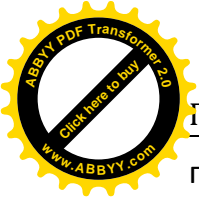
Напочатку XIX ст. під патронатом графа Д. Е. Остен-Сакена та за участі штаб-ротмістра П. М. Воротнікова була заснована школа регентів. Необхідно зазначити, що Павло Максимович Воротніков (1810–1876) був видатною особистістю, і Єлисаветград тільки виграв від того, що тут жив і працював такий талановитий музикант, педагог, композитор. Після вивчення його біографії ми дізналися про те, що П. Воротніков ще під час навчання в кадетському корпусі намагався писати музику: його Allegro виконувалося кадетським оркестром. А під час служби у Новгородському кірасирському полку, котрий був розташований на території Єлисаветградського повіту, він написав декілька п'єс у жанрі військової музики та керував у Єлисаветграді оркестром, що нараховував більше 100 виконавців. Також він був викладачем багатьох предметів у вищезгаданій школі регентів. До того часу ним були написані такі церковні

твори: концерти «Изми мя от враг моих» та «Услыши Господи глас мой», причастні вірші - «Чашу спасения приму» та «В память вечную будет праведник», «Херувимская песнь» (d-moll). Пізніше (з 1843 по 1848) Воротніков викладав співи у придворній співацькій капелі та перекладав церковні піснеспіви для видання «Круг простого нотного пения», започаткованого О.Ф.Львовим. Багато з церковних творів Воротнікова виконуються до сих пір під час богослужіння. Тобто, як бачимо, завдяки П. М. Воротнікову в Єлисаветграді були закладені міцні підвалини для розвитку справи підготовки співацьких кадрів. Регентські курси були широко відомі в Росії, і до Єлисаветграду приїздили навчатися бажаючі. Саме про це згадує у своїх спогадах священник М. Потапенко: «Коли у 1839 році полковник Глотов задумав влаштувати хор, то це було доручено мені і я був відправлений до графа Сакена в Єлисаветград зі спеціальною метою вчитися хоровавому співу. Тут я вчився під керівництвом штаб-ротмістра (а зараз – полковника) Воротнікова. Для успішного навчання я мав вчитися на скрипці, але я на це не погодився, бо вважав це великим гріхом. Тільки пізніше, після особливого переконання збоку графа Д. Е. Остен-Сакена, я почав грати на скрипці, дозволяючи собі грати лише божественні пісні. За дев'ять місяців я пройшов теорію музики, витримав екзамен та був відправлений до свого полку, де створив хор з кантоністів» [8, 521–523].

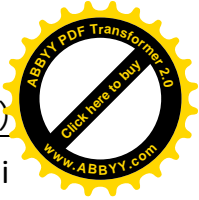
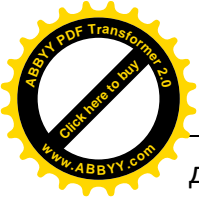
У листопаді 1881 року Єлисаветград відвідував Високопреосвячений Платон, архієпископ Херсонський та Одеський. Цю подію описував протоієрей Фома Єленевський. Він зазначав, що архієпископа майже в кожному навчальному закладі зустрічали «стройным пением гармонических детских голосов», і що він був приємно вражений станом освітянської справи у Єлисаветграді – з задоволення слухав відповіді дітей з різних предметів, оглядав приміщення закладів та наставляв вчителів та учнів [2, № 2 – 34–52; № 3 – 63–78].

У 1884 р. почав діяти новий Устав повітових духовних училищ. Єлисаветградське духовне училище, відкрите у 1820 р. було одним з перших НАВЧАЛЬНИХ закладів, що почали працювати в місті. У парафіяльних школах, КОТРІ готували учнів для повітових училищ, вчили читання, письму, 4-х арифметичним діям, початкам російської граматики, короткому катехізису і церковному нотному співу. Навчальний план повітових духовних училищ включав такі дисципліни – продовження арифметики та російської граматики, детальний катехізис і Церковний Устав, початки історії та географії, початки класичних мов і продовження церковного нотного співу (обіходного та партесного). Церковнопарафіяльні школи відвідували діти усіх станів: селяни, міщани, духовенство, дворяни. Викладали особи, що мали духовну освіту (закінчили духовну семінарію) чи ті, що мали освіту на базі педагогічних курсів, гімназій, народних училищ. Їх запрошували для викладання шиття, в'язання і т. ін. За рішенням комісії, яка була призначена у 1864 році за височайшим повелінням для вирішення питання надання права вчити церковному співу, було

постановлено, що вчити церковному співу мають право всі церковно- та священослужителі, що закінчили курс навчання в духовних семінаріях, чи у вчительських семінаріях, чи ті, які отримали на це свідоцтва від цих закладів. Комісія визнала, що правило про екзамени і атестат від Придворної капели стосується тільки регентів єпархіальних та полкових хорів.

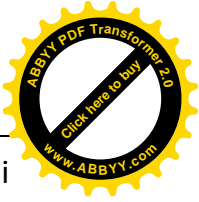
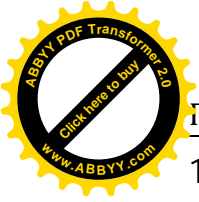
Якщо у 1881 році стан шкільної справи в Єлисаветграді був визнаний задовільним, то у 1886 році стан церковного співу в Херсонській єпархії залишав бажати кращого, про що з гіркотою констатував преосвященний Никанор Архієпископ Херсонський та Одеський Херсонської духовної Консисторії після огляду церков декількох повітів Херсонської єпархії [7, 1–64]. У своєму описі він зіставляє роботу вчителя співів у міністерській школі та роботу священника в церковнопарафіяльній не на користь останніх: «...с горестию заявлял и заявляю: священники, диаконы и псаломщики, особенно же первые, способные учить пению и учащие, и ревнующие этому святому делу, составляют исключение...; священники же и прочие духовные чины, не способные учить церковному пению, составляют общее правило» [10, 18.] Під час аналізу цієї аномалії архієпископ доходить висновків, що вміння світського вчителя розібрати будь-які ноти, особливо італійські, здатність розділити співаків на голоси, володіння камертоном, а нерідко і музичним інструментом, вміння настроїти хор – все це наслідок хорошої підготовки в навчальному закладі. Семінарія ж при обов'язковому викладанні церковного співу в її стінах не надає значення балу з цього предмету. Тому учні вважають, що співу дозволено не навчатися і не вчатися. Як правило, дві третини учнів не належать до будь-якого хору, не розуміють жодної ноти і не спроможні не тільки самостійно заспівати на глас по-церковному, але й продовжувати, коли їм вже почали. На відміну від спеціального навчального закладу, наприклад, військового чи технічного, де учень не в змозі ні залишатися в стінах закладу, ні бути випущеним з нього з атестатом без вивчення своєї спеціальності, семінарія вважає для себе зручним зробити відмітку в атестаті учня, що співу (а саме він і є головною спеціальністю священника) він не навчався. Архієпископ пише, що він розуміє значимість загальної освіти, але в практиці священнику філософія не буде потрібна, йому буде бракувати вміння щоденно і щочасно проспівати щось за щоденними службами, за требами, а цьому його і не навчили. І саме тому церковний спів у тій мірі, в якій він залежить від духовенства, йде до повного занепаду. Духовенству в більшості невідомі ні старі, ні нові церковні наспіви. Світським же відомі лише нові, Львівські та Бахметевські наспіви. Тому давньоцерковні наспіви витісняються, і в церковному співі відбувається гіркий переворот, що призведе за собою повне випадіння справи церковного співу з рук служителів церкви, що буде для нього згубним. Цю проблему неготовності випускників – семінаристів до виконання своїх обов'язків у церкві підіймають і керівництва декількох семінарій, на що звертають увагу Синоду. За визначенням Синоду від 26 березня – 17 червня, за № 593, лінивих та байдужих до церковного співу та читання учнів потрібно притягувати до

дисциплінарних стягнень, враховувати успішність з цього предмету при складанні розрядних списків, а найбільш невинних ледарів не переводити до вищих класів [6, 310–313]. Важко сказати, наскільки дієвим було визначення Синоду, але вочевидь, що ця проблема не була вирішена повністю, оскільки в пресі вона підіймалася і пізніше, що підтверджує М. П.К азанський в статті «О современных нуждах церковного пения в России». Він зазначає, що завдяки усіляким реформам, набуттям чужеземного досвіду в науках, вбранні, мові, російська людина і заспівала італійською, а з тим – стародавній церковний спів почав згасати, і його не підтримує той факт, що цей предмет за програмою вивчається, крім спеціальних закладів, у будь-якій семінарії, духовному училищі та церковно-приходській школі. І справа в тому, що програма не виконується не з небажання, а за неможливості бути виконаною, тому що: 1) майже неможливо знайти вчителя церковного співу, який би знав хоч якусь програму семінарії; 2) дуже мало часу відведено на опанування цього предмету (в семінаріях лише 1 година на тиждень у будь-якому класі); 3) нестача часу на викладання церковного співу в самого викладача, адже він ще викладає й інші предмети і саме ним приділяє більше уваги.

Після введення Святим Синодом нових навчальних закладів (церковнопарафіяльних шкіл) в пресі почалося жваве обговорення про їхню конкуренцію з земськими школами і можливу заміну перших другими. Протоієрей Е. Арнольд у статті «По поводу толков о замене земских школ церковно-приходскими» писав, що потреба в народній освіті в Росії не задоволена існуючими земськими та міністерськими народними школами. Наскільки малий відсоток дітей, що навчаються в народних школах, можна побачити з того, що з десяти дітей шкільна освіта доступна лише одному. Не дивлячись на те, що церковнопарафіяльна школа – заклад новий і багато чого потребує, вона вже змогла випустити значну кількість дітей, що завершили в ній свою освіту [1, 588–597]. Так у Херсонській єпархії, де церковнопарафіяльна школа тільки почала свою діяльність, у 1887–1888 роках її закінчили 49 хлопчиків, що здобули встановлені свідоцтва та пільги з військової повинності. Єлисаветградське земство допомагало церковнопарафіяльним школам та школам грамоти як грошима, так і посібниками. У 1887–1888 рр. ми маємо інформацію про існування церковнопарафіяльних шкіл в Єлисаветградському повіті в Надлакській волості (Тимофіївська), Вітязевській, Злинській, Грузсчанській, в м.Ольвіополь (Варваринська та Різдвяно-Богородична), в м. Єлисаветград (Знам'янська), також існували Афанасьєвська, Юрьєвська, Обознівська, Лелеківська, Аврамівська, Арбузинська, Буличевська, Шпаківська школи. Школи грамоти існували у Вікторштатській, Осичанській, Хмелівській, Великовиськівській, Троянівській, Володимирівській, Олексіївській, Маловиськівській, Кам'янській, Панчевській, Компаніївській, Кардашевській, Плетено-Ташликській волостях.

У 1896–1897 рр., за даними «Списка школ церковно-приходских и грамоты Херсонской епархии» у Єлисаветградському повіті працювало:

1 другокласна церковнопарафіяльна школа, 2 двохкласні церковно-парафіяльні школи, 50 однокласних церковнопарафіяльних шкіл, 91 школа грамоти, що загалом складало 144 церковні школи. За кількістю церковних шкіл Єлисаветградщина посідала 1-е місце в Херсонській єпархії (1896–1897 н. р.). Навчання в школах починалося в більшості випадків з вересня (жовтня) та закінчувалося в квітні (травні), тобто тоді, коли діти були вільні від польових робіт. В «Списку...» окремо зазначено, хто викладав співи та рукоділля. Серед викладачів співів ми бачимо і регентів, і дяків, і псалмівщиків, і місцевих селян-вчителів. В графі про здобуту викладачами освіти ми бачимо, що співи викладали як випускники місцевої духовної семінарії, так і земської школи, 2-кл. міського училища, однокласної та двохкласної народних шкіл, вчительської семінарії, трикласного духовного училища, монастирської школи та на базі домашньої освіти, що витримували іспит на звання вчителя [4, 10–22].

«Школьные листки начальных церковных школ в г. Елисаветграде за 1 декабря 1904 – 25 ноября 1905 гг» надають нам відомості про існування таких початкових церковних шкіл:

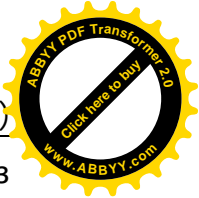
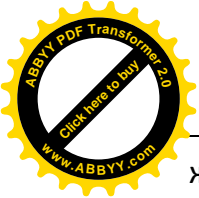
– однокласна школа при Петропавлівській церкві, де навчалося у 1904 році 23 хлопця та 7 дівчат, у 1905 – 27 хлопців та 10 дівчат. При школі існував «правильний» церковний хор, де співали усі учні;

– двохкласна школа при Знам'янській церкві на Биковій (опікун – Дем'ян Купченко), де навчалося у 1904 році 90 хлопців та 37 дівчат. З школярів було організовано «правильний» хор, що співав у церкві. Дівчат навчали шиттю, в'язанню та вишиванню на канві. Стосовно цієї школи ми маємо відомості, що вона була відкрита у 1887 році як Знам'янське однокласне церковно-парафіяльне училище 4-го розряду. У 1895–1896 рр. воно мало бути перетворене на двокласне училище 3-го розряду. У 1893–1894 рр. в училищі працювало 2 викладача – законоучитель та вчитель (він же і вчитель співів). В цей же період в училищі навчалося 92 учня (41 хлопець та 51 дівчина), у 1894 році було випущено 9 учнів (6 хлопців та 3 дівчини) [5, 74];

– однокласна школа при Єлисаветградській церкві, де навчалося у 1904 році 24 хлопця та 7 дівчат (за станом, це були діти селян та міщан). Усі учні входили до складу церковного хору;

– однокласна школа при Покровсько-Ковалівській церкві, де у 1904 році навчалося 74 хлопця та 28 дівчат. Невелика кількість хористів церкви навчалася в цій школі, але більшість працювала по найму.

Висновки Дитячі церковні хори були організовані в багатьох школах. У них здібних дітей навчали церковним піснеспівом: переважно найпоширенішим молитвам і богослужбовим текстам з тих, що співалися на кліросі. Участь у хорі сприяла формуванню в дітей музичної культури і естетичного смаку, а набуті навички школяри реалізовували на практиці під час богослужінь, що тільки підкреслювало безпосередній зв'язок церковнопарафіяльної школи з церковним

життям приходу. Професійних вчителів музики бракувало, тому часто на заняттях з хорового співу діти вивчали церковні піснеспіви тільки на слух. Спів злагоджених хорових колективів церковноприходських шкіл викликав почуття справжньої радості й захоплення не лише у простого народу, а й у представників світської та церковної влади, про що ті неодноразово рапортували своєму вищому керівництву. Отже, ми можемо відзначити, що якщо не брати до уваги нестачу достатньо підготовлених фахівців, що було загальною освітянською проблемою Російської імперії, уроки церковного співу в системі освіти церковнопарафіяльних шкіл Єлисаветградщини займали гідне місце в колі інших предметів.

ЛІТЕРАТУРА

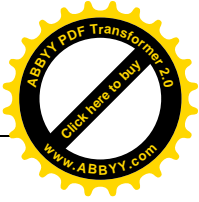
1. Арнольдov Е. По поводу толков о замене земских школ церковно-приходскими / Арнольдov Е. // Прибавления к Херсонским Епархиальным ведомостям. – Одесса: Славянская Типография Н. Хрисогелос, 1889. – № 20.
2. Еленевский Ф. Три дня пребывания в г. Елисаветграде Высокопреосвященного Платона, архиепископа Херсонского и Одесского / Еленевский Ф. // Херсонские епархиальные ведомости. – Одесса: Славянская типография Н. Хрисогелос, 1881. – № 2, 3.
3. Імамутдинов Р. Молодежный церковный хор / Імамутдинов Р. // Регентское дело. – 2008. – № 1.
4. КОДА, Список школ церковно-приходских и грамоты Херсонской епархии за 1896-1897 учебный год. – Одесса: Славянская типография Н. Хрисогелос, 1898. – 54 л.
5. КОДА, Ф. 78, оп. 7, спр. № 2 Переписка о шести народных училищах в г. Елисаветграде за 1894–1895 гг. – 150 л.
6. Определения Святейшего Синода от 26 марта – 17 июня, за № 593. // Херсонские епархиальные ведомости. – Одесса: Славянская Типография Н. Хрисогелос, 1887. – № 14–15.
7. От Херсонского епархиального Совета / Херсонские епархиальные ведомости. – Одесса: Славянская типография Н. Хрисогелос, 1889. – № 21.
8. Потапенко Н. Пути Всеблагого Промысла / Потапенко Н. // Прибавления к Херсонским епархиальным ведомостям. – Одесса: Славянская типография Н. Хрисогелос, 1881. – № 19.
9. Программа преподавания церковного пения в церковноприходских школах // Херсонские епархиальные ведомости. – Одесса: «Славянская типография» Н. Хрисогелос, 1886 – № 19.
10. Состояние Херсонской Епархии в 1886 году (из предложения, данного преосвященным Никанором Архиепископом Херсонским и Одесским Херсонской духовной Консистории, после обозрения церквей нескольких уездов епархии) // Херсонские епархиальные ведомости. – Одесса: Славянская типография Н. Хрисогелос, 1889. – № 21.

РЕЗЮМЕ

Ж. В. Колоскова. Церковное пение как предмет в системе церковного образования Елисаветградщины (кон. XIX – нач. XX в.).

В статье проанализированы учебные программы, материалы периодических изданий и фондов Государственного архива Кировоградской области, исследовано развитие церковного пения на территории Российской империи, в частности, в сети церковных образовательных учреждений Елисаветградщины.

Ключевые слова: церковное пение, программа по церковному пению, церковноприходские школы.

SUMMARY

Zh. Koloskova. Church singing as a subject in the system of church education in Elisavetgrad region (XIX – XX).

The author of the article discovers the development of church singing on the territory which was includes to the Russian empire, specifically some church institutions in Elisavetgrad during the analysis of educational programmes, periodical and the files from State archives of Kirovograd region.

Key words: church singing, the program of church signing, parish schools.

УДК 371.2:355.332

Ю. Г. Корнійчук

Житомирський державний університет
імені Івана Франка

ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІ СТРОКОВОЇ СЛУЖБИ ЯК ОБ'ЄКТ ВИХОВНОГО ВПЛИВУ У ВІЙСЬКОВОМУ ПІДРОЗДІЛІ

У статті розглянуто головні характеристики військовослужбовців як об'єкта виховного впливу у військовому підрозділі. Здійснено аналіз головних проблем, які виникають в офіцера-вихователя у процесі організації виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби. Виявлено провідні напрями виховної діяльності у військовому колективі.

***Ключові слова:** військовослужбовці, виховний вплив, виховна діяльність, строкова служба, військовий колектив.*

Постановка проблеми. Збройні Сили України перебувають у стані реформування та необхідності кризового втручання з боку соціальних інститутів нашої держави. Будівництво сучасних Збройних Сил України відбувається у досить складних умовах – соціально-економічних, соціально-політичних, інформаційно-технологічних, соціокультурних. За останні десятиліття суттєво змінився соціальний портрет військовослужбовця строкової служби; відбулося зниження освітнього рівня призовників, різко спадає рівень їх фізичної і морально-психологічної підготовленості до служби в армії. Стійку тенденцію до зростання мають пацифістські й антиармійські настрої у молодіжному середовищі, тому дедалі більше призовників приходять служити з негативними установками на несення військової служби. У зв'язку зі зміною життєвих пріоритетів молоді людини знижується рівень колективізму, громадської активності. Крім того, на військовослужбовців строкової служби впливає загальне зростання рівня криміногенності в державі, проблеми алкоголізму, наркоманії, безробіття, відсутності чіткого розуміння смислу життя і соціально-професійних перспектив.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема організації виховної діяльності у військовому колективі стала предметом розгляду в багатьох науково-педагогічних працях, у яких досліджуються: виховна діяльність як різновид професійної діяльності (О. О. Абдулліна, А. М. Алексюк, С. С. Вітвицька, М. Т. Громкова, О. А. Дубасенюк, М. М. Єрмоленко і В. О. Міжеріков,